

# DAFTAR ISI

|                                                   |           |
|---------------------------------------------------|-----------|
| PRAKATA .....                                     | v         |
| PENGANTAR PENERBIT .....                          | vii       |
| DAFTAR ISI.....                                   | ix        |
| DAFTAR TABEL .....                                | xiii      |
| DAFTAR GAMBAR.....                                | xv        |
| <b>BAB I      PENDAHULUAN.....</b>                | <b>1</b>  |
| 1.1    Gambaran Umum.....                         | 1         |
| 1.2.   Isu Kritis.....                            | 4         |
| 1.3.   Orientasi Pendekatan .....                 | 7         |
| <b>BAB II      PENDEKATAN KONSEP.....</b>         | <b>11</b> |
| 2.1    Kepariwisataaan .....                      | 11        |
| 2.1.1.   Konsep .....                             | 11        |
| 2.1.2.   Sumber daya Pariwisata .....             | 12        |
| 2.1.3.   Pendekatan Pariwisata Berkelanjutan..... | 14        |
| 2.2.   Pariwisata Budaya .....                    | 16        |
| 2.2.1.   Konsep .....                             | 16        |
| 2.2.2.   Potensi Sumber daya.....                 | 17        |
| 2.2.3.   Karakteristik Wisatawan.....             | 18        |
| 2.2.4.   Kepuasan Wisatawan .....                 | 19        |
| 2.3.   Arkeologi.....                             | 22        |
| 2.3.1.   Konsep .....                             | 22        |
| 2.3.2.   Sumber daya Arkeologi.....               | 23        |
| 2.3.3.   Pendekatan Pelestarian .....             | 24        |
| 2.4.   Wisata Minat Khusus .....                  | 26        |
| 2.4.1.   Konsep .....                             | 27        |



|                |                                                      |           |
|----------------|------------------------------------------------------|-----------|
| 2.4.2.         | Jenis Wisata Minat Khusus .....                      | 29        |
| 2.5.           | Wisata Arkeologi (Arkeowisata) .....                 | 31        |
| 2.5.1.         | Konsep .....                                         | 31        |
| 2.5.2.         | Motivasi Kunjungan.....                              | 33        |
| 2.5.3.         | Interpretasi.....                                    | 35        |
| 2.5.4.         | Daya Tarik Arkeowisata (Wisata<br>Arkeologi) .....   | 36        |
| 2.6.           | Narasi Ahli .....                                    | 38        |
| 2.6.1.         | Perspektif Arkeologi .....                           | 39        |
| 2.6.2.         | Perspektif Pariwisata.....                           | 40        |
| 2.6.3.         | Perspektif Arkeowisata .....                         | 41        |
| <b>BAB III</b> | <b>PERKEMBANGAN WISATA ARKEOLOGI.....</b>            | <b>45</b> |
| 3.1            | Gambaran Umum.....                                   | 45        |
| 3.2.           | Tren.....                                            | 47        |
| 3.3.           | Isu Strategis .....                                  | 50        |
| <b>BAB IV</b>  | <b>POTENSI WISATA ARKEOLOGI.....</b>                 | <b>55</b> |
| 4.1            | Peran Benda Warisan Budaya .....                     | 55        |
| 4.2.           | Proteksi Versus Promosi Benda Warisan<br>Budaya..... | 57        |
| 4.3.           | Dampak Pemanfaatan Benda Warisan Budaya.....         | 58        |
| 4.4.           | Prospek Pengembangan .....                           | 59        |
| 4.4.1.         | Destinasi Wisata.....                                | 60        |
| 4.4.2.         | Pasar Wisata.....                                    | 62        |
| 4.4.3.         | Pasar Wisatawan .....                                | 65        |
| <b>BAB V</b>   | <b>STRATEGI PENGEMBANGAN .....</b>                   | <b>67</b> |
| 5.1            | Konseptual Pengembangan .....                        | 67        |
| 5.2.           | Analisis Keuntungan dan Kerugian .....               | 73        |
| 5.3.           | Pendekatan .....                                     | 78        |
| 5.3.1.         | Pelestarian.....                                     | 78        |
| 5.3.2.         | Pemberdayaan.....                                    | 78        |
| 5.3.3.         | Edukasi.....                                         | 79        |
| 5.3.4.         | Keberlanjutan.....                                   | 81        |



|               |                                                                       |            |
|---------------|-----------------------------------------------------------------------|------------|
| 5.4.          | Prinsip .....                                                         | 82         |
| 5.4.1.        | Secara Social Dapat Diterima ( <i>Socially Accepted</i> ), .....      | 83         |
| 5.4.2.        | Layak Terhadap Budaya Setempat ( <i>Culturally Appropriate</i> )..... | 83         |
| 5.4.3.        | Ramah lingkungan (environmentally sound) .....                        | 84         |
| 5.4.4.        | Orientasi Masyarakat ( <i>People Centred</i> ) .....                  | 84         |
| 5.4.5.        | Tidak Diskriminatif ( <i>Indiscriminative</i> ) .....                 | 85         |
| 5.5.          | Landasan Pengembangan .....                                           | 85         |
| 5.5.1.        | Kesepakatan Internasional .....                                       | 85         |
| 5.5.2.        | Kebijakan Nasional.....                                               | 86         |
| 5.5.3.        | Kebijakan Daerah.....                                                 | 87         |
| 5.6.          | Pemintakan Kawasan Pengembangan.....                                  | 87         |
| 5.7.          | Penilaian Kawasan.....                                                | 91         |
| 5.7.1.        | Pasar Wisata.....                                                     | 93         |
| 5.7.2.        | Pasar Wisatawan .....                                                 | 96         |
| 5.7.5.        | Dampak Kunjungan .....                                                | 99         |
| 5.7.6.        | Pentingnya kawasan situs .....                                        | 100        |
| 5.7.7.        | Kepuasan.....                                                         | 102        |
| <b>BAB VI</b> | <b>POTENSI PENGEMBANGAN.....</b>                                      | <b>103</b> |
| 6.1           | Penyelenggaraan .....                                                 | 103        |
| 6.1.1.        | Arah .....                                                            | 103        |
| 6.1.2.        | Dasar .....                                                           | 104        |
| 6.1.3.        | Kelembagaan.....                                                      | 106        |
| 6.2.          | Daya Tarik.....                                                       | 109        |
| 6.3.          | Produk wisata.....                                                    | 112        |
| 6.4.          | Sarana, Prasarana dan Fasilitas .....                                 | 114        |
| 6.5.          | Pengelolaan Kawasan .....                                             | 114        |
| 6.5.1.        | Pengelola.....                                                        | 115        |
| 6.5.2.        | Segmentasi Wisatawan.....                                             | 119        |



|                            |                                  |            |
|----------------------------|----------------------------------|------------|
| 6.5.3.                     | Pengemasan Wisata Arkeologi..... | 121        |
| 6.5.4.                     | Materi Wisata Arkeowisata.....   | 121        |
| <b>BAB VII</b>             | <b>ARAH PENGEMBANGAN.....</b>    | <b>123</b> |
| 7.1                        | Prinsip.....                     | 124        |
| 7.2.                       | Kewenangan.....                  | 124        |
| 7.2.1.                     | Pengelola Situs.....             | 125        |
| 7.2.2.                     | Operator Wisata.....             | 126        |
| 7.2.3.                     | Pemandu.....                     | 129        |
| 7.2.4.                     | Pengunjung.....                  | 129        |
| 7.2.5.                     | Masyarakat.....                  | 130        |
| <b>BAB VIII</b>            | <b>PENUTUP .....</b>             | <b>133</b> |
| 8.1                        | Kesimpulan.....                  | 133        |
| 8.2.                       | Rekomendasi.....                 | 134        |
| 8.3.                       | Tindak Lanjut.....               | 135        |
| <b>DAFTAR PUSTAKA.....</b> |                                  | <b>137</b> |
| <b>INDEX .....</b>         |                                  | <b>143</b> |
| <b>BIODATA.....</b>        |                                  | <b>153</b> |